



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sancti Agobardi Archiepiscopi Lvgdvnensis Opera

Sancti Agobardi Archiepiscopi Lvgdvnensis Opervm ...

Agobardus <Lugdunensis>

Parisiis, 1666

Ad Librvm De Dispensatione Ecclesiasticarvm Rervm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14657

92 STEPHANI BALVZII
ferretur. Quod & de Petro legimus; qui Cornelium se ad-
rare cupientem manu sublevavit, & dixit: Surge. Nam
& ego homo sum. Vide Hincmarum in epistola secunda
ad Karolum Calvum Regem cap. VIII.

CAP. XXXII.

GESTA SYNODALIA] Hinc discimus, illic
solitos olim pingi confessus Episcoporum, ubi habita-
 fuerant Concilia, ut tantæ rei memoria inhaereret animis
mortalium, fidemque faceret erroris prostrati.

CAP. XXXIII.

ANTHROPOMORPHITAR. HÆRESI]
Hos Epiphanius in hæresi LXX. Audianos vocans, non
inter hæreticos recenset, sed inter schismaticos, dans
veniam rusticitati. Nam eorum error hic erat, ut Deum
sibi fingerent humana specie, secundum quam creaverit
hominem ad imaginem & similitudinem suam. Tum
Pascha, more Iudæorum, luna XIV. celebrari debere
aiebant. Ejus sectæ auctor Audaus è Mesopotamia, vir
planè sanctus, ac prisce moris, ut constat ex eodem
Epiphanio. Vide Prædestinatum libro I. cap. I.

ORTHODOXIS PATRIBVS] Episcopis in
synodo Eliberitana congregatis circa annum CCCV. qui
picturas decreverunt in Ecclesia esse non debere; ne
quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur. qui
canon mirè torfit ingenia hominum eruditorum.

AD LIBRVM

DE DISPENSATIONE
ECCLESIASTICARVM RERVM.

CAP. I.

SEPTIMANIA] Septimaniæ nomine heic, ut &
Sapud Ionam Aurelianensem, intelligi puto, non so-
lùm primam Narbonensem, sed Vrgellensem quoque
diocesim, qua tum sub Metropolitano Narbonensi erat.
Nam in Præceptis Ludovici Pij, & Karoli Calvi, Ec-
clesiæ & Monasteria illius tractus accensentur Septima-
niæ; ut alibi dictum est à nobis. Et constat Felicem Epi-

NOTÆ AD AGOBARDVM. 93

scopum Vrgellensem, virum sanctissimæ vitæ, magis laborasse pro erudiendis in vera fide, ut putabat, plebibus sibi subjectis, quàm ceteris populis Galliæ Narbonensis. Et tamen Ionas in libro primo de cultu imaginum ait: *Felix, cum multis apud Septimaniam eundem haustum pestiferum propinaverit, eum tamen Gallia Germanique, quantum in illo fuit, propinare voluit.* Porro Septimaniæ vocabulum recens, & serò repertum, nimirum post pullos à Gotthis Romanos, non à Biterra Septimanorum sumpsit originem, ut plerique putant, sed ab ea Septem Provinciarum portione quæ Gotthis cesserat jure belli; quam Sidonius, hujus vocis auctor, ob hoc ipsum vocat Septimaniam Gotthorum. Sed novam hanc de Septimaniæ vocabulo opinionem, quæ est Illustrissimi viri Petri de Marca, fusè ipsè executus est in libro primo Marcæ Hispanicæ.

PROVINCIA] id est, secunda Narbonensis, quæ nunc quoque Provincia dicitur. vulgò *Provence*. Et ex epistola LXVII. Cypriani fortassis tentari posset jam tum sic dictam fuisse.

C A P. I I.

IN ATTINIACO] Synodum illam fuisse celebratam anno DCCCXXII. mense Augusto tradit Eginhardus, itémque auctor vitæ Ludovici Pij.

DISTINCTIS CAPITVLIS] numero XXVIII. editis in Attiniaco, quæ nunc quoque extant. Assentior enim Sirmondo, qui de his Capitulis heic agi putat.

C A P. I I I.

ADALARDVS] Abbas Corbeïensis. de quo vide quæ diximus ad librum de baptismo Iudaïcorum mancipiorum.

A TEMPORE REGIS PIPINI] Nam in hujus aula educatus est Adalardus, ut suprâ diximus. Unde constat verissimum esse quod ait Agobardus, Adalardum tunc fuisse valde senem quum synodus illa habitata est apud Attiniacum. Nam eum vocat venerandum senem. quod epitheton vulgò non tribuitur senibus, nisi qui ævi sunt longævi. Pippinus porro Rex mortuus est anno DCCCLXVIII.

C A P. I V.

DE REBVS ECCLÏÆ.] Hæc omnium per cas

tempestates querela, quam graviter in hoc libro inculcat Agobardus, res ecclesiasticas injustè possideri à laicis, cum id vetuerint canones. Respicit autem, opinor, præter Gallicanos canones, ad synodum Romanam sub Papa Symmacho; quæ distractionem bonorum ecclesiasticorum prohibuit, edixitque ne laicis traderentur.

INLIBATOS CONS. DEB. CANONES] Agnosco vehemens studium antiquitatis in Agobardo. Cuncta enim revocari cupit ad normam priorum regularum. Et patet hominem fuisse peritum canonum ac disciplinæ ecclesiasticæ. Nulli autem magis cupiunt inlibatos servari canones, quàm qui studium operamque suam ponunt in sacrorum canonum discendis sententiis. Gravissimam porrò rationem adfert Agobardus, cur canones debeant esse intemerati & illibati. *Quia, inquit, firmati sunt spiritu Dei, consensu totius mundi, obedientia Principum, consonantia Scripturarum.* Unde discimus quænam patribus nostris mens fuerit per illas tempestates, quoad legitimam Conciliorum auctoritatem. Primùm necesse erat canones decerni, ea moderatione servata, ut nihil in eis sanciretur quod sacre Scripturæ contrarium esset. Deinde necessarius erat fidelium consensus, & Principum auctoritas, (quam modestiore vocabulo obedientiam vocat Agobardus) ut rerum definitarum executio sequeretur. Nam in causis disciplinæ, magni ponderis semper visa est auctoritas Principum, & populorum consensus. Denique multa posteriores synodi, in quibus etiam Romani Pontifices præsidebant, constituerunt, quæ observata non fuerunt etiam ab iis ipsis quorum ævo constituta fuerunt; ut alibi adnotatum est à nobis. Et quoad seculum Agobardicum, constat eos solos Gallicanos canones fuisse observatos, qui Principibus placuerant, ceteros non admissos. id quod vel unico synodi Meldensis, quæ sub Karolo Calvo habita est, exemplo probari posse nemo negaverit.

ISTÆ NECESSITATES] Aiebant enim Principes, se necessitate quadam adactos tribuere laicis res ecclesiasticas, ut his bonis adjuti, faciliùs morari possent in servitio Principum, id est, militare officium exercere. de qua re paucis diximus in Notis ad Lu-

NOTE AD AGOBARDVM. 95

pum Ferrariensem. Vide librum v. Capitularium cap. c l x x x i. Capitula Karoli Calvi Titulo x x i i i. cap. v i i. Lupum Ferrariensem epist. l x x i. & Flodoardum lib. i i i. cap. i v. Historiæ Remensis.

PRÆCESSORES EIVS] id est, Karolus Martellus, novi hujusce juris repertor, tum Pippinus, & Karolus Magnus.

C A P. V.

IN COMPENDIO PALATIO] Anno itaque sequenti post conventum Attiniacensem, id est, anno d c c c x x i i i. habita est synodus apud Compendium, in qua rursus actum est de rebus sacris illicitè usis. quam synodum miror à nemine hactenus agnitam fuisse. Certè Conventus habitus in Compendio Palatio anno d c c c x x i i i. mensè Novembri, ut edictum fuerat in Conventu Francofordiensi, mentionem facit Eginhardus, in eoque Legatos Papæ Paschalis auditos fuisse. Cujus rei meminit etiam auctor vitæ Ludovici Pij, itémque auctor annalium S. Bertini. Ne quis verò causetur Conventum fuisse merè politicum, non autem ecclesiasticum, adeoque nec synodum, testis est Agobardus in capite sequenti, ei conventui interfuisse etiam Episcopos. Vigebat autem hic mos per eas tempestates, ut Episcopi in conventibus illis regiis tractarent de rebus sacris & ad religionem pertinentibus, seorsum à laicis, si res esset merè spiritualis; simul verò, si res ad disciplinam ecclesiasticam pertineret. Quo fiebat ut decreta dein in publicum ederentur, quæ Concilij episcopalis auctoritate & dignitate erant instructa; ut pluribus ostendit Marca in libro v i. De concordia cap. x x v. Quare dubium non est quin hic Compendiensus conventus, in quo actum docet Agobardus de rebus sacris illicitè usis, referri debeat inter synodos ecclesiasticas, non secus ac aliæ quæ seculo illo celebratæ fuerunt.

DIMITTAMVS CAVSAM DEO] id est. Quoniam illi cedere nolunt veritati, cedamus nos temporari. Deus porrò, cui omnia nota sunt, veritatem patefaciet, quum ita rebus humanis expedire viderit.

C A P. V I I.

SI VIDVAM] Sumptum istud ex canone x v i i i. apostolico, in quo sic scriptum est: *Si quis viduam & esectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel ali-*

quam de his quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex numero qui ministerio sacro deserviunt. Innocentius I. in epistola ad Victorium Episcopum Rotomagensem: *Viduum Clericus non ducat uxorem; quia scriptum est, Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non repudiatam. Utique qui ad sacerdotium labore suo & vita probitate contendit, cavere debet, ne hoc præjudicio impeditus pervenire non possit.* Hilarus Papa in synodo Romana: *Cavendum ergo in primis est ne ad sacros gradus, sicut gestis prioribus antè præscriptum est, quisquam, qui uxorem non virginem duxit, aspiret.* Gregorius Magnus lib. II. epist. XXV. *Præcipimus autem, ne unquam illicitas ordinationes facias, ne bigamum, aut qui virginem non efforsit uxorem.*

IN DECRETO VETERI] id est, in veteri testamento, ubi ista præcepta sunt, non in novo. Levitici cap. XXI. *Virginem ducet uxorem, nimirum sacerdos. Viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo.* Ezechielis cap. XLIV. *Et viduam & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israël.* Nam in novo testamento nihil aliud præscriptum est, nisi ut Episcopus fit vir unius uxoris, ut rectè notatum est ab Agobardo.

CAP. XIV.

IN SERVITIUM REVOCANT] Veritum illud. Servum enim libertate donatum revocare in servitutem non licet, nisi titulo ingrati. Verùm nullo modo posse revocari eos qui Ecclesiæ delegati sunt, decrevit synodus Arauficana prima can. VII. *In Ecclesia manumissos, vel per testamentum Ecclesiæ commendatos, si quis in servitutem, vel obsequium, vel ad colonariam conditionem imprimere tentaverit, animadversione ecclesiastica coërceatur.* qui canon postea repetitus est in Concilio Arelatensi secundo. Manumissum porrò in Ecclesia, à domino non potuisse ad servitutem revocari, etiam titulo ingrati, docet nos canon XXXIV. ejusdem Concilij Arelatensis. Impium enim est, ut quod in Ecclesia Dei consideratione à vinculo servitutis absolvitur, irritum habeatur; ut loquitur canon VII. Concilij Aurelianensis. Vide etiam Concilium Matisconense secundum.

CAP.

**ECCLESIE CVM POSSESS. VENUN-
DANTVR]** Origo mali istius petenda est ex concessio-
ne rerum ecclesiasticarum, quæ viris secularibus facta
fuerat. Nam illi Ecclesias sibi datas cum possessionibus
retinebant, & ad heredes suos transferebant; ut patet ex
lib. I. Capitularium ca. cx. & libro v. cap. xli v. Rece-
pro autem semel hoc jure, dubium non fuit quin, sicut in-
ter heredes dividi poterant, distrahi quoque & vendi pos-
sent; si res ita ferret. Quod hodie quoque in Gallia ob-
tinet quoad decimas quas vocant infeodatas: Eas enim
possessores transmittunt ad heredes suos, aut aliis ven-
dunt, prout animus tulerit.

PRO SEPULTVRIS] Ex hoc fonte ut plurimum
prodierunt possessiones, latifundia, & agri, ex quibus
ditata & amplificata est Ecclesia. Existimabant enim fi-
deles melius sibi futurum post hanc vitam, si virorum
ecclesiasticorum precibus adjuvarentur. Atque ut id
apud eos obtinerent, curabant in primis corpora sua se-
peliri ad Ecclesias, quæ transire solebant viri ecclesia-
stici, ut defunctorum memoria quotidie in eorum men-
tibus renovaretur. Interim res suas delegabant Ecclesiæ;
ut vel ex hac temporali retributione facilius homines
excitarentur ad implorandam Dei misericordiam pro
illis qui dederant, quique jam defuncti erant. Vide li-
brum vi. Capitularium cap. cclxxxv. ccxciii.
cccxxii. & librum vii. cap. cxcix.

CAP. XVIII.

LEGES SECVLI] id est, leges civiles. Extat au-
tem hæc lex in libris Pandectarum, l. 9. D. ad l. Iuliam
pecul. ubi hæc verba Pauli I. C. referuntur ex libro sin-
gulari de judiciis publicis. *Sacrilegi capite puniuntur.
Sunt autem sacrilegi, qui publica sacra compilaverunt.
At qui privata sacra, vel adiculas incustoditas tentave-
runt, amplius quàm fures, minus quàm sacrilegi meren-
tur. Quare quod sacrum, quòdve admissum in sacrilegij
crimen cadat, diligenter considerandum est. Labeo trige-
simo octavo posteriorum peculatum defnit pecunia publica
aut sacra furtum, non ab eo factum cujus periculo fuit,
& ideo adituum in his qua ei tradita sunt peculatum non
admittere.* Ad hunc locum respexisse videtur Augusti-
nus in Tractatu quinquagesimo in Ioannem. Ecce inter

sanctos est Iudas, inquit, ecce fur est Iudas; & ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur; fur loculorum, sed dominicorum; loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica, & non sic iudicatur furtum rei privata quo modo publica) quando vehementius iudicandus est sacrilegus fur, non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Laudatur hic locus in libro VI. Capitularium cap. CCCII.

SACRILEGII NOMINE CENSETUR] Exat enim ea de re lex in libro VI. Capitularium cap. CCCXIII. *Sciendum est omnibus quod sacrilegium sit res Ecclesie quocunque modo injuste ab Ecclesiis quibus iure debentur auferri, & in aliud transferri. Vide libro eod. cap. CCLXXXV. & CCCV.*

C A P. X I X.

SACRI CANONES] Quippe veteri Ecclesie consuetudine, qua & à Conciliis & à Romanis Pontificibus confirmata est, res Ecclesiarum quadrariam divisae erant; ut heic quoque notat Agobardus. Harum portionum prima pertinebat ad Episcopum, altera ad Clericos, tertia ad alendos pauperes, quarta demum expendebatur ad reparationem Ecclesiarum. Et haec quidem sunt notissima. Sed tamen si quis ea probari velit, habet quem consulat librum clarissimi viri Ioannis Lanoij Theologi Parisiensis de cura Ecclesie pro miseris & pauperibus.

SED NEC DISPENSATORES] Libro VI. Capitular. cap. CCXCIV. *Laicis quamvis religiosi nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas.*

OECONOMOS DE PROPRIO CLERO] Sumptum istud ex canone XXVI. Concilij Chalcedonensis. qui canon postea confirmatus est ab Imperatoribus, usque per omnes ubique provincias receptus; ut Marca ostendit in libro octavo De Concordia capite XVIII.

C A P. X X.

GALLICANOS CANONES] Iam antea adnotavimus ad librum adversus Legem Gundobadi, magnam antiquitus fuisse reverentiam Canonum Gallicanorum, neque nunc ea repeti est opus. Illud in praesen-

tiarum admonuisse sufficiat, ex hoc Agobardi loco constare non credidisse majores nostros necessariam fuisse præsentiam Legatorum Pontificis Romani in Conciliis regionalibus aut provincialibus, canonesque in eis decretos perinde valuisse, ac si illi interfuissent. Vnde confirmatur interpretatio quam verbis Benedicti Levitæ adhibet Marca in lib. sexto De Concordia cap. xxvii. Benedictus enim in Præfatione libri quinti Capitularium ex eo quoque valde se commendare putat hæc capitula, quòd & in synodis à Bonifacio Moguntino Sedis Apostolicæ Legato celebratis condita fuerint, adeoque apostolica auctoritate firmata; & quòd sequentia etiam capitula sint maxima ex parte roborata eadem auctoritate. Id enim intelligendum est de tribus postremis Capitularium libris, ut ipsemet Benedictus docet in libro vii. cap. cccclxxvii. *Maximè trium ultimum capitula istorum librorum apostolica sunt cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maximè Apostolica interfuit Legatio.*

CONSONANTER SANCTIS SCRIPTURIS] Itaque sic persuasum erat, nullius momenti esse regulas ecclesiasticas, etiam in synodis editas, nisi consonarent sanctis Scripturis. Quo fiebat, ut quoties Romani Pontifices ad synodos mitterent epistolas in causa fidei, Episcopi congregati examinarent an epistolæ illæ congruerent sacris Scripturis; ut fusè ostendit Marca in libro v. De Concordia.

EORVM SENSIBVS ANTEPONIT.] Agobardo consentit vetus auctor Collectionis Canonum, hæctenus ineditus, quem apud me habeo: qui, postquam in Præfatione locutus est de divisione Collectionis suæ in tres libros, demum hæc addit: *In quibus si quisquam aliquid invenit de talibus Conciliis quæ aut despicienda aut non recipienda judicat, ignoscat paupertati sensus nostri. Nos tamen dignum deputamus, plurimorum sententiam, singulorum suspicionibus præferendam, & in quibuscunque rebus generalium Conciliorum auctoritatem non habemus, magis earum synodorum, quæ per singulas provincias factæ sunt, quàm proprium nostrum sensum sequendum. Denique ipsa sacra & generalia canonum decreta præcipiunt, ut bis in anno per singulas provincias Episcoporum celebretur Concilium, & plenariam synodum.*

dicunt esse ubi cum suis, diocesaneis Metropolitanus fuerit Episcopus. Cum ergo ita specialia Concilia ex generalium auctoritate fiunt, constat nullum posse de eorum aliquid improbare statutis, nisi eum qui apertis iudiciis potuerit convincere eos aliqua contra fidem aut mores bonos constituisse. Haecenus vetus ille Collector: quem si Agobardi coxtaneum fuisse dixerō, fortassis non aberrabo. Nam nullos canones citat, quā eos ipsos quos laudare potuit Agobardus, id est, Canones & Decreta Pontificum quorum extabant in Codice Canonum Ecclesiae Gallicanae. Quod autem Agobardus & Collector iste vetus, ut regionalibus & provincialibus Conciliis auctoritatem addant, aiunt eorum celebrationem esse imperatam à magnis & generalibus Conciliis, ut bis in anno habeantur, sumptum est ex canone v. Nicano, xx. Antiocheno, & xix. Chalcedonensi. Addit vetus Collector aliam rationem, nempe synodum illam esse plenariam cui Metropolitanus Episcopus interfuerit cum suis diocesanis. Istud verò sumptum est ex canone xv i. Antiocheno, in quo sic scriptum est: *Perfectum verò Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes.* cuius etiam mentionem facit Ferrandus in Breviatione Canonum Tit. cxli v. itēque Gratianus, Burchardus, Ivo, alij. Ut valde mirum sit id non animadversum à R. P. Ludovico Cellotio, qui in notis ad caput xxv. Concilij Duziacensis reprehendit Hincmarum scēpiuscule, ut ipse ait, proferentem hunc canonem Antiochenum, cum tamen conceptis verbis non extet in synodo Antiochena. Multa quidem de Metropolitanorum dignitate, iuribusque, sapientissimè variis canonibus decrevisse synodum illam Antiochenam, sed nusquam pronuntiare, perfectum illud esse Concilium, cui Metropolitanus interfuerit. Haecenus Cellotius. Vnde constat res quoque minutissimas interdum excidere etiam illis qui se sapientes putant. Nam legendi tantum erant canones Antiocheni. Sed quia tum Cellotius erat occupatissimus, satis habuit titulos canonum illius synodi relegere. Ea causa fuit errandi. Nam lemma canonis xv i. haec tantum habet apud Dionysium: *De vacantibus Episcopis.* Nihil de perfecto Concilio.

CAP. XXVIII.

VEL SI QVA FIDELIS] Hæc non extant apud

Paulum. Itaque existimo peccatum esse librarij : qui cum divinare non posset quidnam potiùs legendum esset, *Si quis fidelis, vel si qua fidelis*, utrumque posuit, lectori iudicium integrum relinquens. Id enim frequenter accidisse veteribus librariis admonuimus ad Salvianum & Lupum Ferrariensem.

CANIBVS ET CAVALLIS] Hinc patet laicos, qui res ecclesiasticas possidebant, iis usos esse ad luxum, non ad necessitatem. haud dubiè extra conscientiam Principum. alioqui non erant laturi.

CAP. XXIX.

SED ETIAM DE EPISCOPIS] Taxat Episcopos & sequentes Prælatos, qui rebus ecclesiasticis utuntur ad luxum, neque considerant quid de rebus Deo dicatis statutum sit à patribus. Neque solos Prælatos percellit, sed etiam Clericos in universum. Vnde intelligere debemus, quotquot in sortem Domini adscripti sumus, nobis quidem creditam à Domino & ab Ecclesia curam proventuum ecclesiasticorum, sed ut iis utamur quemadmodum lex jubet, non in vanis seculi pompis aut oblectamentis, sed in alendis egenis, reparandis Ecclesiis, libris quoque qui ad comparandam pietatem & eruditionem necessarij aut utiles sunt emendis, aliisque id genus. In primis tamen ea mens Ecclesiæ semper fuit, ut Clericus ante omnia tantum sumat de redditibus ecclesiasticis, quantum ei alendo opus est. Quod ideo dico, ne quis ad invidiam trahat ea quæ superius dicta sunt.

SIVE QUIBUSLIBET CLERICIS] Nam Clericorum nomine comprehenduntur quotquot in Clerum adscripti sunt, etiam Presbyteri, & Diaconi. Gregorius Magnus lib. xi. Indict. vi. epist. l. v. *Ne verò obijciatur, quia ecce de eodem Clerico loquitur, non de Presbytero: sciendum est quia in eadem constitutione xix. capitulo legitur in appellatione Clericorum & Presbyteros & Diaconos contineri.* Tum adfert verba Novellæ cxxiii. Imperatoris Iustiniani, in qua hæc leguntur cap. xix. *Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos, Cantores, & Lectores, quos omnes Clericos appellamus.* Diù tamen post hæc tempora dubitatum est apud Ruscinones, Galliæ Narbonensis populos, an Clericorum nomine intelligerentur Episcopi, Abbates, & ceteri gradus ec-

102 S T E P H A N I B A L V Z I I
clesiastici: quam dubitationem edita constitutione sustu-
lit Guido Episcopus Helenensis in synodo sua diocesa-
na habita anno M, C C C. X X X I X. die octava mensis
Aprilis.

H I C T A L I S] Ait Episcopum, tametsi doctus sit,
ac populum diligenter instruat, æternis pœnis additum
iri, si pompis sæculi deditus sit, & sacris rebus abu-
tatur.

C A P. X X X.

I O C U L A R E S] Histrionum genus, tibiis præter-
ea fidibusque aut aliis instrumentis canentes. Hos se-
quens ætas Gallico tum recepto vocabulo vocavit *Ion-
gleurs*. Dicti autem jocularis à jocis & ludis quos po-
pulo faciebant.

A D L I B R V M

C O N T R A I V D I C I V M D E I.

Æ G R E ferens Agobardus iniquitatem legis Gundo-
badæ, quæ causis finem imponi præcipiebat singula-
ri certamine sive duello, quod stultè prorsus ac perpe-
ram vocabant *Judicium Dei*, congerit in hoc libro sen-
tentias ex utroque testamento, ut ostendat legem illam
esse impiam, valdeque contrariam pietati ac simplicitati
Christianæ. Et omnino eruditus est hic liber, & Ago-
bardo dignus. Porrò duos ex isto libro fecerat Masso-
nus; Sententiisque distinxerat ab hoc libello contra fi-
dem tituli, contraque testimonium Agobardi. Nos,
quod res postulabat, rursus conjunximus. Sed & illud
te monendum existimavi, Lector, Agobardi adnotatio-
nes quæ respondent Sententiis, in margine positas esse
in codice operum Agobardi. Quo factum est ut ama-
nuensis, quo Massonus utebatur, cum non intelligeret
ad quem quæque adnotatio locum esset referenda, om-
nia turbaverit. Nos sua quæque locis restitimus.

C A P. I.

M A G I S T R O S] id est, Magistratus, qua etiam si-
gnificatione usurpatur infra in capite sexto hujus libri.
P R O B A R E T V R M V L I E R A D V L T E R A]
nimirum per judicium aquæ frigidæ, quod tamen judi-